

HISTORIA TRANSLATIONIS S. AUGUSTINI EPISCOPI

ANGLORUM APOSTOLI

Aliorumque sanctorum qui in ipsius monasterio Cantuariensi quiescebant.

AUCTORE GOCELINO EJUSDEM LOCI MONACHO ÆQUALI.

(MABILL. *Acta SS. Bened.*, tom. IX.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Gotselinus seu, ut codex ms. habet, *Gocelinus*, monachus e Bertiniano in Cantuariense monasterium translatus, totum sese scribendis sanctorum historiis ita dedit, ut præcipuus post Bedam Venerabilem rerum a sanctis viris in Anglia gestarum scriptor a plerisque auctoribus censeatur. Jam ex eo beati Augustini Anglorum apostoli Vitam Sæculo I Benedictino edidimus ad annum 607, reservata ad hoc usque tempus ejusdem sancti aliorumque in monasterio suburbii Cantuariensis quiescentium translationis historia, quod multum conferat ad illustrandas res ordinis nostri hoc presenti sæculo undecimo in Anglia gestas. Plura de eodem auctore hic congerere superfluum esset, cum jam satis superque notus esse debeat ex iis quæ loco Sæculi I laudato de eo protulimus: ubi etiam de sanctis in eadem translationis historia memoratis plura diximus, quæ hic repetere non juvat.

2. Superest itaque ut pauca solummodo dicamus de aliis sancti Augustini translationibus, quæ postea variis occasionibus factæ fuerunt, ut ex Willelmo Thorno discimus, qui monasterii Augustinensis, in quo degebat, Chronicon scripsit, ad annum usque 1397 productum. Hic auctor ait Widonem abbatem anno 1091 statim peracta solemnî, quam Gocelinus, describit, sanctarum reliquiarum translatione, pleraque beati Augustini ossa in ecclesiæ muro abdidisse: ne forte irruentibus Danis sive Northmannis, aut aliis barbaris, quod tunc in Anglia sæpius contingebat, ossa beati pontificis violarentur. Nec inutilis fuit abbatis cautela. Nam anno, ut idem auctor attestatur, 1168, die decollationis sancti Joannis Baptistæ, combusta ferme integra Augustinensi ecclesia, beati pontificis feretrum ita deformatum fuit, atque exinde ita neglectum, ut paulo post plane ignotum fuerit quo in loco sancti antistitis reliquiæ haberentur. Id tandem ægre tulerunt Augustinenses monachi: quare anno 1221 instigante Joanne ejusdem loci priore, cum aliis monasterii senioribus, jejuniis, vigiliis, orationibus aliisque piis exercitiis vacare decreverunt, quousque tanti thesauri notitiam a Deo acciperent. Annuit eorum votis Deus, ac prior, aliquot fratrum consilio, qui hoc sibi a Deo revelatum fuisse fatebantur, jussit murum effringi juxta altare sancti Augustini, ibique detectus fuit saxeus locus, qui, indicante inscriptione, beati Augustini corpus continebat.

3. Aberat tunc Hugo loci abbas, ad Ludovicum Francorum regem legatus: quo reverso, convocatis ad solemnitatem multis abbatibus, aliisque Angliæ proceribus, beati viri reliquiæ in locis congruentibus reconditæ sunt, excepto capite, quod in vase auro argentoque ac variis et pretiosissimis lapillis ornato conclusum fuit, ut populorum venerationi statis diebus exponeretur. Ceterum vicennio postea, anno scilicet 1240, restaurato monasterii sacrario, corpus sancti Augustini in ejus medio collocatum est, habens ex utraque parte aliorum ejusdem loci patronorum corpora in gyrum disposita: annis sequentibus duo altaria addita sunt, unum scilicet ex utraque parte, quæ omnia egregia repræsentat, tabula æri incisa, quam tomo I Monastici Anglicani habes, eamque Papebrochius tomo VI Maii Bollandiani ad diem xxvi ejusdem mensis inseri curavit, ne pereat tam illustris Anglicanæ pietatis monumenti memoria, quam Henrici octavi apostasia sanctuarii eversione alias abolevisset. Beati viri mentum hanc cladem evasit, quod religiose asservatur in monasterio sancti Salvatoris ordinis Cisterciensis apud Antuerpiam, celebrem Belgii urbem. Librum de hac re singularem reverendus dominus Franciscus Dierick, ejusdem loci abbas, edidit, qui anno 1624 typis mandatus est.

4. Porro licet ad calcem Vitæ sancti Augustini Sæculo I polliciti fuerimus nos huc integram translationis ejus historiam prolaturus, cum tamen eam postmodum cum V. C. Daniele Papebrochio communicaverimus, qui illam ad diem xxvi Maii Bollandiani edidit, visum est satis hic ea solummodo exhibere, quæ magis conferre poterunt ad illustrandam hujus Sæculi historiam Benedictinam, relictis miraculis aliisque minoris momenti actis, quæ apud ipsos Bollandianos, qui plura cupit, inveniet.

INCIPIIT PROLOGUS DOMNI GOCELINI

Ad venerabilem Cantuariensem archiepiscopum Anselmum, de translatione sancti Augustini, Anglorum apostoli, et sociorum ejus.

Dux Anselme, Patrum Pater, et vigor ecclesiarum,
Quem celebrat titulis Romanus et Anglicus orbis,
Ne spernas imi pronum munus Gocelini.

In arce sapientiæ ad mensam cœlestis philosophiæ, ecclesiastice princeps, principaliter præsidenti
ferculum tibi auream afferre gliscit cor meum, non
mei studii, sed Augustini summi opibus pretiosum,

ejus virtutibus refertum, ejus charismatibus conditum, ejus sanctorumque sociorum ipsius auro et gemmis confectum. Codicellus est recentis translationis, signorumque ipsius, suorumque consortium, quæ diversis locis per hoc fere ab ipsa transla-

tionem septennium, testibus fidelium presentium aspectibus clare patrata noscuntur. Beata tui pontificii tempora, in quibus tanta diuturnitate clausa parturiente sanctorum terra, reluxit nobis cum suis gemmis hæc angelica margarita! etc

LIBER PRIMUS.

CAPUT I. *Translationis hujus festum aliis SS. commune.* — Post antiqua evangelici protoparentis anglorum Augustini solemniam cælo triumphata, quæ nuper egimus laude festiva, nova nobis oritur gloria, nova lætitia, solemnitas nova. Ipsa est sua sanctorumque collegarum suorum translatio nova, quæ post centum (1) fere lustra in nova ejus facta jam lucet Ecclesia, etc.

CAP. II. *Nova ecclesia amplior exstruitur.* — Sublimatum augustius novæ Augustini ecclesiæ presbyterium totum illud cum amplis porticibus amplectitur spatium, quod sanctæ Dei Genitricis ab oriente contiguum possederat oratorium, suo cælestiumque virtutum jugi solemnio ac signis illustrissimum. Hinc reliqua navis veteris monasterii cedere jussa ædificio surgenti, jamque rea minarum excidii, ne obruat diruitur. Ante tamen cuncta sanctorum turba omnibus sacrariis diffusa a jactura eruitur, et novis tectis reponitur, sicut illi a mundi ruina cum Loth a Domino liberantur. Sic apostolica Augustini aula ad destinatam metam tendebat, sed suæ dormitionis porticus obstabat. Quid faciat ergo auctor ædificii devotus abbas Scollandus, dum nec illa sancta penetralia tanto ævo intacta movere præsumit, nec opus cœptum, nisi ablatis obstaculis, procedere possit; maxime cum prædecessor suus præscriptam Dei Genitricis basilicam fractam morte luerit. Sed ipso inter hæc superno arbitrio de medio terrenarum curarum sublato, successit abbas Wido (2), cujus anno quarto (3) facta est quæ ascribitur translatio. Cui rex consultus favens jussit, ut cum pontificum et abbatum populorumque affluentia decentissime ageret hæc solemniam, volebat et ipse interesse, sed tunc ibat (4) in expeditionem Scottiæ. Sed monasteriarcha, ubi turrim præfatis porticibus supereminentem augusto fastigio extulerat, dum reliquam templi navim protendere flagrat, illud beatorum cubiculum moræ impatiens, qua sancti eruerentur, forti ariete subvertit, totque superni regni principes longiturna pace soporatos, festinata modo virtute negligentiam excusante obruit. Antea tamen condignorum sanctorum Adriani confessoris

et Mildrethæ Christi virginis nardiflua pignora mira suavitate vernantia solemniter exportari, et imminentem casum evadere fecit.

CAP. III. *Illæsæ inter ruinas SS. reliquæ.* — At vero ipsis primoribus, videlicet Augustino, Laurentio, Mellito, Justo, Honorio, Deusdedit in prædicta obrutione relictis, divina protectione quasi manum submittente, saxa et ligna pepercere, quibus durior humana obstinatio non pepercit. Nam ubi tantæ moles lapidum, trabium tectorumque plumbatorum, quæ sacrosancta corpora obruerant, sunt ablata, omnes illæ illorum sepulcrales ædificulæ cum essent fractiles et lateritiæ, sed et sculpturæ et imagines angelicæ cum Dominica majestate (5) super tumbam magnifici Augustini mirifice formata, cunctis miracula Dei acclamantibus illæsæ apparuere.

CAP. IV. — Restabat interim paries australis, qua parte almus Augustinus, sacerque Deusdedit quiescebant; qui tandem multo ariete solutus, dum certo nutu sanctos oppressurus crederetur, protinus inæstimabili Dei virtute, quasi in saltum excutitur, et ad austrum contra impellentes totus integra soliditate prosternitur; quantumque vastus et cacuminatus erat, tantum spatii jacens occupabat. Vix evassissent securi impugnatores, nisi his superna clementia sanctorum meritis pepercisset. Tum vero ad tam evidens signum clamor laudisonus attollitur omnium. Nam qui superius dilectos obrutos servaverat, hic ne obrueretur, vetabat. Sic plerumque ipse sanctorum mirificator alios in mediis ignibus protegabat, ab aliis etiam ignes fugabat; istos per profundum maris sicco vestigio transtulit, alios super undas currere fecit.

CAP. V. *Sub dio relictæ.* — Jacuere tunc per novem hebdomadas illæ cælestes exuviæ sub dio ac si vulgaria funera expositæ, et ad omnem impetum aeris ac sordium patuere. Adeo, proh dolor! terrestris dissimulabat indignitas, quibus angelos concives frequentasse credimus excubias. Certabat tamen fratrum devotio pro suo modulo defensacula speciali principi suo parere Augustino.

CAP. VI. *Negligens corripitur.* — Composuere tunc bitum die III Nonas Septembris consignavit. Scollando successit Wido, ex monasterii gremio assumptus.

(4) Is erat Guillelmus Rufus, qui ex Northmannia hoc anno, mense Augusto reversus, in Malcholuam regem Scottorum Northumbriam infestantem movit.

(5) Id est SS. Trinitatis seu Christi.

(1) Obiit an. 707.

(2) Id est anno 1091.

(3) Scollandus, ut dicitur infra cap. ultimo libri II, obiit uno die ante Guillelmum regem, id est die VIII Septembris anno 1087. Guillelmus enim Conquestor Rothomagi defunctus est IX Septembris ejusdem anni, ex Orderico Vitali et aliis auctoribus: hinc emendandus Guillelmus Thorn, qui Scollandi

gurius assiculis [id est parvis asseribus], et unus aut duo pro artitudine vicissim agitabant vigiliis cum luminibus et canticis divinis; ubi unum forte somno prægravatum vox audita increpuit: «Et hic, inquit, non dormitioni sed orationi locus congruit;» qua correptione frater ille vigilantior est redditus in prece.

CAP. VII. Ornamenta mire servantur — Deinde candela oblata, candelabro negligenter affixa, super tumulum sancti linteis et palliis solemniter ornatum decidit, ibique trivm pedum tractum signante favilla (aberant enim custodes) exarsit. Tandem superventum est, candela ablata, favilla excussa, linthea et pallia prorsus intacta fulsere; quo miraculo omnes Deo gratias exultanter reddidere.

CAP. VIII. — Gundulfus ep. Roffensis translationem facit. — Jam dies propositus gratissime illuxerat sacrae translationis. Adest venerabilis pontifex ecclesiae Roffensis Gundulfus, qui tunc archipræsulis defuncti (5*) auctoriali vice pollebat. Progreditur cum abbate et Patribus ac officialibus hymnidicis ad illud Sanctum saactorum, ad illud Domini sacrarium ac propitiarium. Jubet primum summi Augustini aperiri; nemo approximare præsumpsit, timor omnes absterruit. Videres artifices tanquam eos sub iudicibus et quæstoribus ac fulmine trepitan-
cantes. Viderant pridem egregium juvenem monasterii artificem celeri morte multatum, qui jussu ablati primus hanc sacram porticum impulit; nec ille tam officiosus excusari potuit, quia præceptori obedivit, quin poenam præsumptivæ gratiæ luerit, sed fidentissimus episcopus jam tridua abstinentia prælibata a fratribus, armatus fide, prece ac devotione, ultro ferramentum invadit, ictum in tumbæ frontem dedit, suoque exemplo et hortatu reliquos in opus animavit.

CAP. IX. Odor suavis e sepulcro S. Augustini. — Primo præstantissimus artificum magister, templique spectabilis dictator Blitherus, expetita pontificis benedictione, trepide, lacrymose et prostratim accedit, altareque capitis summi Augustini ad pavementum exhaurit. Ibi complanatum areæ Parii marmoris candens saxum quadratum offendit. Quo paululum evecto, erumpens vapor nardifluus quæsitorem suum in ora reverberavit, et se adesse qui quærebatur, sua suavitate pulsanti respondit. Intellexit vir prudens ultro oblatum, quem alto fossatu et laborioso quæsitu formidaverat vix inveniendum; stupensque et tremens lapidem reposuit, atque hoc mirificum thymiamaterium oclucit, perpendens sapienter non sui esse officii ulterius progredi. Cedit illico, testatus summis quæsitum pignus adesse; nec tacebat interea jugis psalmodia. Protinus jussu abbatis fratrum manibus removetur prædictus lapis. Tum vero ingens spiritus suavissimorum aromatum velut a pectore et ore dormientis Augustini

A exsiliit, longeque ventilatus, omnes tam mira quam inexperta prius dulcedine replevit. Quoque magis hæc balsamica apotheca reserabatur, eo profusius odor cœlestis jaculabatur. Continuo locus ob gloriam Patris et impetum populi cortinis ambitur, intusque a fidelibus domesticis desiderantissimus thesaurus perscrutatur.

CAP. X. Aperitur tumulus. — Jam patente ostio clara luminaria ingeruntur, et ecce Angliæ Christianitatis institutor primicerius, tot sæculis absconditus, tam desideratus, tam magno quam insperato gaudio ostensus, post annos fere quingentos conspicitur. Sane tot tempestatibus bellorum, tanto diluvio paganorum, exterminio populorum, subversione urbium et ecclesiarum, mira Dei protectione Augustinianum vestibulum, ut arca Noe, semper manebat intactum. Unde et ubi, et sicut primitus ipse cum beatis collegis suis a die dormitionis est conditus, eodem loco et eodem modo immotissimus est inventus. Patebat forma et quantitas corporis, pietas et qualitas antiquæ obsecutionis, primæque tumulationis. Cernitur cum casula, alba, stola, baculo, sandaliis cæterisque pontificalibus instrumentis, ut putaretur adhuc carniæ integritatis, nisi tactus probasset conditionem mortalitatis; quæ tamen est ad augmentum gloriæ immortalis. Omnium ergo votis speluncam illam inestimabilis pretii thesaurariam fratres idonei cum summo ingrediuntur tremore ac reverentia, cum prece et laude Davidica. Colligunt in scrinia linteata, et palliata illa aurea, ac gemmea pignora, compagine et harmonia corporali rite composita. Asserit etiam aliquis illorum veridica constantia se inter illum pulverem pigmentarium solidas adhuc carnes quingentarii depositi manu contigisse, et suppliciter fovisse: unde hic merito estimatur hæc sacra gleba in custodia supernæ gratiæ, longiturna durasse incorruptione.

CAP. XI. Fit magna solemnitas. S. Augustini corpus transfertur. — Interea indicta a præsule summa et omni nitore lætitiæ colenda festivitate, totum monasterium adornatur tanquam Paschali dignitate. Extemplo tantæ novitatis fragrantiam procul odoratur turba remota, confluit urbs tota, inundat Cantia, undique concurrunt populorum examina. Gratulantur immensum Augustinum suum jam quasi de morte reductum, etc. Exportatur itaque cum omni ornatu et processu ac jubilo celebritatis ecclesiasticæ, cum vocum ac cymbalorum modulatione, cum supernorum et infimorum socialis congratulatione, atque cum hac altisona gloria, arte authenticum altare summorum apostolorum, velut depositum cœleste componitur, donec parato decenter thoro collocetur. Tanta vero gratiarum Christi charismata refundebantur in populum de tanti Patris dulcedine, ut velut incensum passim stillarent la-

(5*) Sedes Cantuariensis ab anno 1089, quo defunctus est Lanfrancus, vacua fuit usque ad S. Anselmi ordinationem anno 1095 factam. Gundulfus

apud Beccum in Northmannia monachus fuerat sub Herluino abbate. Ejus Vita edita est tom. II Angliæ sacrae p. 273.

crymis lætitiæ, quibus ille dies paternæ præsentiae A eo tenus inestimatus potuisset clarescere.

CAP. XII. *Ægri sanantur.* — Nec vacat interea a salute ille locus prioris quietis, ille lectulus prolixæ dormitionis; calet magni incolæ accubitu, sudat opifera balsama, et odore suo curat morbida: ægri, languidi, debiles, contracti veniunt vespere, et incolumes redeunt mane, etc.

CAP. XIII. *Inimici reconciliati.* — Magna erant tunc de Augustini præsidio miracula corporalium sanitatum, sed majora sunt cordium sanatorum. Vidimus hic irremediabiles inimicos convenisse, qui ad sancti præsentiam reconciliati sunt, etc. In tam nova tamque præclara festivitate episcopus missas candido choro conjubilante celebrat, et post evangelium de tanto tanti patroni tripudio populo sermonem dispensat, tantæ lucis mysterium cum spe beatae resurrectionis, visionis et cohabitationis ejus perpetuæ fideliter intimat. Postremo peccatorum absolutionem, pœnitentibus remissionem, omni populo confluente ejusdem primi præsulis et institutoris sui vice atque auctoritate dat benedictionem, perennemque in Christo confirmat pacem.

CAP. XIV. *Congaudent angeli.* — Superna quoque agmina his solemniis congratulari sunt visa. Contigit hæc celebrabilis translatio in Sabbato, cui sanctæ Dei Genitricis Nativitas succedebat die tertio. In ipso Sabbato et subsequente nocte Dominica, pervigil suorum custos Augustinus cum pernoctantibus psalmicis ante apostolicum altare præstolabatur apparatus requietionis suæ. Est autem Cantiensis C civis presbyter notissimus, probatæ fidei ac veriloquii, qui tunc forte hospitatus Wintoniæ (*Winchester*), in ipsa nocte Dominica circa lucem parabat domum redire. Ecce autem inter somnolentiam vel exstasim, ut ille jurejurando adstipulatur, vidit eminens eælum apertum super Augustinianum templum, scalamque flammeo fulgore radiantem ab ipsa superna janua usque in caput ejusdem ecclesiæ, qua sanctus Domini accubabat, quasi columnam libratam, angelorumque chorum candidissimo ac splendidissimo habitu per illam descendentem usque in ipsam apostolicam aulam; totum vero monasterium quasi ingens globus flammivomum tantus fulgoris radius cum ipsa scalæ extremitate involvebat, ut repercusso intuitu, quid D intrinsecus, vel circa ea loca ageretur perpendere nequiret, etc.

CAP. XV. *Populorum oblationes.* — Deinde post illa Sabbati festa recentia, affulgente Dominica, alia Augustino festivitatis secundatur gloria, cum universa chorea iterum candidata et purpurata, cum præcipiti populorum fluvio et altisono laudum júbilo adornato solemnissime thalamo collocatur, ubi nunc a fronte et facie ecclesiæ pervigil speculator, et custos domus, urbisque, et totius Angliæ suæ aurosa ædicula excubans, rite ab omnibus veneratur, atque

ut omnium interventor adoratur. Quis vero tantam vidit oblationem in auro, argento, ceris et candelis, aliisque resellis fidelium? Miraculo erat omnibus tam insueta copia, non capiebant hæc altaria, non sufficiebant colligentium certamina, noctes et dies non quiescebat offerentium turba, etc.

CAP. XVI. *Transferuntur et alii sancti.* — Volebant tunc et beatos ejus consortes transferre, quatinus una ejusdem diei celebritas unius astringeret mentis collegas. Verum et ipso die et sequenti, quæ erat, ut prædictum est, Nativitatis Matris Altissimi Verbigenæ, in uno Augustino componendo manus dedere; nec suffecerant prorsus, intercurrente jugi plebium glomeratione, opus explere. Tertio demum die, id est tertia feria, vix ædiculam et opertorium accubantis ducis confecere. Quarta tandem die, quæ est quarta feria, quasi expeditis lacertis ad beatissimos contubernales et successores suos, Laurentium ac Mellitum (6), ad ipsum principem devehendos accessere. Laurentius cum ipso duce Augustino primus venit, cum quo et diaboli aciem primus rupit, primusque ab ipso adhuc vivente ordinatus archipontifex, ut quondam sanctus Clemens summo Petro superstiti successit; Mellitum vero electissimum præcellentissimum Gregorius Augustino postmisit auxiliarium, in procinctu Christi strenue succenturiatum. De beato Laurentio dulce esset memoratu quomodo mortuum suscitaverit, super undas maris pedibus cucurrerit, igne de cælo evocato virtute Eliæ impios conflagraverit; quomodo fontem aridis locis productum in perpetuum rivum effuderit, qua pœna arceatur omnis feminarum accessus ab ecclesia, quæ ejus apostolatui exstructa et consecrata est in Scottia; ut nuper regina Scottiæ inclyta Margareta (7), cum oblationibus aditum tentare ausa, subito sit percussa atque repulsa, sed clericorum prece restituta. Verum hæc loci artitudine exclusus præfermitto, alibi Deo aspirante retexenda. Mellitissimi vero Melliti, archipræsulis a primitivo Augustino tertii, probatissima sanctitas in Historia fidelissimi Bedæ, conflagrantem urbem Doroberniæ semet ignibus opposito liberat, flammam retrorsum tempestate et turbine violentius propulsat, a cujus facie recidunt ventique rogi, pereuntque citius cum suo terrore. Hujus etiam primi pontificis et illuminatoris Lundo- niæ condignis meritis adscriptum legitur, quomodo inclytam ecclesiam Westmonasterii (*Westminster*) nocte Dominicæ diei, qua dedicaturus erat in honore Principis apostolorum, ipse claviger arduum opus prævenerit, et per piscatorem transvectus Tamensem fluvium (*la Tamise*), omne officium et solemnia dedicationis ecclesiastico ordine exegerit; quod claris indiciis intueri fuit, atque in signum facti xenium pontifici insignem piscem miserit.

CAP. XVII. *Quo ordine disposita SS. corpora.* — Pium est etiam posteros audire, quod jam non est inter sanctas locum meruerit. Obiit anno 1097, die x Junii.

(6) Eorum Vitam dedimus Sæculo II Benedictino. Laurentius colitur 11 Februarii, Mellitus xxiv Aprilis.

(7) Malcolmi uxor, quæ adeo pietate enituit, ut

videre, qua hic sancti prius requieverint positione. **A** Primus Augustinus suæ porticus australe latus possidebat, et sacris vestigiis orientalem maceriam pulsabat; ab ejus læva primus successor et lateralis Laurentius, ut præmonstratum est, simili spatio protendebatur, tantummodo remotus quantum loci altare beatissimi auctoris sui Gregorii, hinc inde utrumque adsciscens, occupabat. Cetera pars aquilonaris latitudinis a sinistra almi Laurentii Adrianum sanctum exceperat; virgo autem Christi Mildretha, unica patrum gemma, a boreali pariete australi Augustino concordi respondebat regione, quos supra translatos extulimus. Ejus vertici ut beati Augustini altare astabat; at capiti sacro Laurentii Mellitus ut proximus successor in producta ecclesiæ area imminabat. Mellitus justifluum Justum secundum suam

successionem sibi accommodat ad caput: a Justo vero dextera beatus Honorius successor Justo, a dextera Honorii sanctus et a Deo datus Deusdedit successione suæ ordinæ subjungebatur. Is nempe a capite summi Augustini ejusdem australis parietis thorum commeruit, quos tantum medium ostium, quo intrabatur discrevit. Sic tamen erant omnia illa angelorum Dei mausolea distincta, ut transitus haberetur inter singula.

CAP. XVIII. Ignoti sancti tumulus. Appellatur Deonctus.—Igitur efferendo beati Laurentii corpore, dum pavementum, quod coram Gregoriano altare inter ipsum et præclarum Augustinum patebat, prius evellendum censeretur, quatinus a latere fracta tumba facilior exitus sancto pararetur, mirum dictu! ferramenta et ingenia omnium ridebat durities laterum. Sane hæc tam solida structura prodebat thesaurum nostra latentem sæcula. Sed quoniam labor omnia vincit, imo fides, quæ in Deo persistit, sude ferri robustissima ab anteriori margine suffodiunt et impellunt. Tandem rebellis fortitudo crebris ictibus subjicitur; nec tamen munitissimus laterculorum textus solvitur. Verum, mirabile visu! quasi ligneum tabulatum conclavatum ad spatium amplæ januæ integer sustollitur. Dumque sic excrustato pavimento evulsa crates erigitur, sepulchralis cryptula, quæ coram ipso, vel sub ipso altari latebat, evulso pariter lapillo violatur. Ita modico foramine facto, protinus ingens vapor inexpertæ suavitatis ebulliens, non solum astantes ut vehemens flatus in faciem percussit, sed et totum claustrum monasterii ac fratres in eo residentes nova aromatum virtute perflavit. Ad tam insperatum miraculum dicebant astantes: «Quis iste est?» dicebant absentes: «Quid est hoc?» Ita hic omnibus ignotus persona et nomine, omnibus et præsentibus et absentibus innotuit meritum charismate. Adeo enim erat omni nostro ævo jam abolitus, ut nihil minus quisquam animadverteret, quam quod sub illa pavimenti planitie aliquid præter humum latitaret. Gratias Deo omnium bonorum largitori! pro noto patrono Laurentio, quem quærebat, ignotum consortem invenimus; crescitque duplicatum gaudium nostrum, dum

utrumque habemus: verum hic uno dolore indignitas nostra tabescit, quod dum scimus quid sit quod habemus, quis sit nescimus, nisi quod illum de intimis Patris Augustini pignoribus fuisse, qui tali loco consepeliri meruerit autumamus. Nomen vero, quia antiquum perdidimus, novum et familiare sibi fideliter imposuimus, ut usque in diem revelationis vocetur nobis sanctus Deonotus. Sub eodem itaque Gregoriano altari, sacrosancta gleba sepulti ad ipsum orientalem parietem contiguum, sicuti Augustini et Laurentii porrigebatur, qui tanquam filius geminorum patrum æque medius, velut utriusque alis fovebatur. Reserata ergo illa aromatum apotheca magis ac magis annitentes populos reficiebat divina fragrantia. Unde raptum pulvisculum quidam naribus applicuit, et paradisi amœnitatem æstimavit; quoque magis stupeas, cum statim pulverem reposuerit, manus ejus diutius inde fragravat. Quia itaque die illa propter impetum populi non poterant, ipsius Deonoti sacratissimam glebam plumbea theca susceptam manere, id est quinta feria, in novam ecclesiam transtulere, et post novum altare novæ porticus memoratissimi papæ Gregorii decenter reposuere. Habemus unum ex senioribus monasterii adeo notæ probitatis, ut ejus assertioni non credere injuria sit. Testatur hic sibi postera nocte per soporem quasi hujus sancti faciem et formam præclare conspectam, staturæ proceritate et monachili schemate condignam, sequente allocutam: «Gratias amicabiles habeo et mercedem perpetuam imprecor, aiebat, vestræ fraternæ devotioni, pro diligentia et labore, quem pridie exhibuistis meo transferendo ac componendo corpori. At equidem non sum ille quem me esse censebatis.» Conferebant enim fratres inter se, hunc esse Rufinianum illum, quem beatus papa Gregorius quondam cum beatis Mellito ac Justo destinaverat in adjutorium Evangelii sacratissimo Augustino, aut aliquem ex illius sacro contubernio. «Nescitis, inquit, quis sim, nec adhuc scietis; scietis autem postea ad nutum supernæ dispositionis.

CAP. XIX. Transferuntur SS. Laurentius et Mellitus. Miles sanatur.—Isto igitur præveniente vel, ut jucundius dicam, supplantante priorum Laurentii ac Melliti translationem, ad ipsos cum nostro stilo redeatur. Enucleantur tumbæ illorum a latere, nec minus quam supra diximus, irruenti turbæ cynamoma et balsamæ sua effudere. Jamque paratus Laurentius dignum consortem Mellitum præstolatur. Compositis utrisque in adornatis digne oculis, prior effertur, alter subsequitur: procedente candida concione gloriosus in sanctis suis Dominus altissime glorificatur. Jam Laurentius ostium novæ ecclesiæ intraverat, Mellitus exterius imminabat, ibi pium ac celebrandum Dei miraculum ad intellectum bonum populos animavit. Aderat quidam miles, cujus oculum dextrum carbunculus, quod malum Franci per antiphrasim Bonum-malannum vocant, adeo possederat, ut non modo de visu, sed et de vita

periclitaretur. Ipse orbis, ipsa supercilia, nasusque spatium suum a tumore excesserant, tota facies largius extuberabat. Instabat, impingebat, anhelabat, ut ad unum remedium suum Augustinum pertingeret; sed turba, sicut in Evangelio cæco, clamanti obstabat, et confertissima acie reprimendo accessum vetabat: sed vicit, ut assolet, perseverantia, vicit ut potuit, et salutem violentia rapuit. Itaque impellens et irrumpens densatos cuneos elatum brachium protendit, ac desuper nitens extremam partem vectis, quo beati Melliti feretrum portabatur, summis digitis contigit; ipsumque tactum quasi collyrium, quasi emplastrum, quasi optimum unguentum morbido oculo infricuit, simulque, « O sancte Augustine, subveni, » proclamavit. O Dei potentiam! o sanctorum gratiam! o hominis confidentiam! cum illius mali tyrannis aliqua læsione irritata magis minetur exitium, statim ad sacrum tactum ut incantatus anguis crepuit, sanies pestifera defluxit, visus et vultus detumuit, omnemque dolorem subita salus et lux tenebras profligavit, etc.

CAP. XX. *Cæca illuminatur.* — Interea depositis sanctis ante altare præsidis Augustini, agitur de ipsis missa celeberrima, ut decebat sanctos sacerdotes Domini, in qua habito sermone ad populum, illorum præclara exponuntur merita. Unde fide illuminata anus quædam, quæ intererat, diu carens lucæ mundana, dum fideliter clementissimos patres interpellat, reseratis extemplo luminibus, clare diem captat, etc. Post missas adjunguntur Augustino digni consacerdotes, prior Laurentius a dextris, secundus Mellitus a sinistris.

CAP. XXI. *Transferuntur cæteri, Deusdedit, Justus, Honorius, Nothelmus.* — His ita in quinta feria compositis, sextam feriam nanciscuntur reliquis sanctis Justo, Honorio ac Deusdedit (8) afferendis. Sed nimirum divina dispensatio Sabbatum his intendit, quæ dies translationis Augustini jam erat octava, quatinus istorum sanctorum amplius innovaretur gratia, et omnibus per suos dies translatis consecraretur festiva, omnesque conjungeret ac solemnizaret pariter hæc una dies ut charitas una. Ipsa ergo sexta feria itum est ad prænomi-
 D
 atos sanctos, quasi facillime ac celerrime adducendos; acceditur ad sacratissimum Deusdedit, qui, ut prænotatum est, australem parietem post Augustinum possedit. Incredibile sed verum dicemus. Totum illum diem, totam sequentem noctem in frangendo vel reserando ipsius mausoleo attritis viribus consumpserunt, mane tandem Sabbati anhelosudore cryptulam ejus perruperunt. Deinde cryptæ beati Justi usque ad horam primam attentius insudarunt, et vix eam tandem reserarunt. Postremo sancti Honorii, qui horum medius accubabat, pertusa in latere crypta sancto egressum dabat. Hic

(8) Justus colitur die x Novemb., Honorius xxx Septemb., Deusdedit xv Julii.

(9) In prologo Historiæ. Nothelmus nusquam in

A ergo interroga vitam almiflui Deusdedit, mira odoramentorum suavium gratia de ejus erumpens tumba enarrabit. Sciscitare quis sit Justus, exponet tibi cælestium aromatum domus: Honorii quoque virtutes et merita uberrima loquitur apothecæ suæ fragrantia. Omnium ergo horum patriarcharum unica paterni affectus viscera, et pectora una proclamant divinarum nardorum prærogativa. Translata sunt itaque hæc tria coram summa Trinitate radiantia candelabra in hac die Augustini octava, quod ad hoc, ut credimus, superna distulit ac retardavit benevolentia, quatinus, uti prætulimus, amplius consecraretur et solemnizetur in tot hierarchis hæc eadem dies octava, totaque septimana festive exacta, octava reddatur prima: jamque mysterium resurrectionis in his sanctis operetur, quæ post septena volumina sæculi, octava interminabilis nascetur. Nec ab his separamus beatæ memoriæ archipræsulem et consortem suum Nothelmum, intra altare sancti Gregorii inter eos ante reconditum, et nunc secundo cum eis translatum, quem auctorem et indicem historiæ Anglorum scriptor Beda præconatur (9). Ducebat hos duces suos ut priores solemnissima processio et canora laudatio; ipsisque coram altare præsidis Augustini, donec suis sedibus inthronizarentur, missa festiva celebratur.

CAPP. XXII-XXIII — Hac etiam die irradiata claris miraculis favere superna benignitas dignata est sanctis suis, etc.

CAP. XXIV. *Nova reliquiarum dispositio.* — Nunc autem hi senatores nostri et Patres conscripti pariter ut primitus compositi requiescunt, sicut unus spiritus, una fides, una charitas, una religio et gratia erat in eis. Majordomus Augustinus frontem et principalem ecclesiæ porticum possidet cum primo successore laureato Laurentio, sibi proximo a læva, et mellifluo Mellito, successore secundo, apposito a dextra. Ipse principale caput suaviter reclinat assito altari sanctæ Trinitatis. Post Laurentium justissimus Justus et Dei dato assumptus Deusdedit juncti a sinistris honorificentissimo Honorio, et theorito Theodoro respondent a dextris. Hi sunt septem oculi Domini, per quos nos propitius respicit. Hi septem stellæ in dextera ejus, et septem candelabra aurea coram se lucentia, quibus septiformi gratia Spiritus sui septempliciter Ecclesiam suam illuminat. Horum exterioris alæ, borealis Mildreda et australis Adrianus proprias tenent porticus, et altaria ad capita ut Augustinus. Mildreda altari prænitet sanctorum Innocentium, quos omnes virginali fovet gremio, et cum eis cytharizat et cantat canticum novum Sponso suo et Agno, illum quocumque ierit pariter sequendo. Adrianus Protomartyris Stephani, nec non Laurentii ac Vincentii martyrum tenens altarium, martyriali vita marty-

Martyrologiis ut sanctus celebratur, dicitur a Godwino die xvii Octobris, anno 741, obiisse.

rum testatur consortium. Item e regione boreali suum quique in meridiem salutant successorem, Laurentius Mellitum, Justus Honorium, Deusdedit Theodorum, Mildreda cum temporali thalamo patrem Adrianum, omnesque præsidem efferunt Augustinum.

CAP. XXV. *Justi elogium. Epistola Bonifacii papæ S. Justo scripta.* — Sed quia horum tres altissimæ Trinitatis confessores, Justus, Honorius ac Deusdedit hanc hodiernam Augustini octavam, sua propria translatione vindicant primam; illorum dissimulare dignitatem, æstimamus injuriam. Sane quia Beda Venerabilis in multiplici historia sua minus horum declaravit miracula, non ideo a fide nostra oblitterari debent tantorum merita; an non sufficere tarditati duritiæ nostræ potuit, quod Augustinum cum ipsis suis sociis apostolicam vitam et virtutes cum innumerabilibus signis imitari, atque pro ipsa quam prædicabant fide mori paratos descripsit? Parvæne sanctitatis testimonium æstimandum est, inter alia præconia, quod sacratissimus papa Bonifacius, a præcipuo Gregorio quartus (10), beatum Justum apostolicis litteris collaudet, ejusque meritis ac cælorum præmiis gentium conversionem adscribat, quod ipsa Epistola partim annotata gratius clarebit. « Dilectissimo fratri Justo, Bonifacius. Quam devote, quamque etiam vigilanter pro Christi Evangelio elaboraverit vestra fraternitas, non solum Epistolæ directæ a vobis tenor, imo inducta desuper operi vestro perfectio indicavit, » etc. *Integra habetur apud Bedam lib. II Hist., cap. 8.*

CAP. XXVI. *Honorii elogium.* — Honorium nihilominus sanctissimum Justo successorem (anno 634) ab Augustino primario quintum, beati papæ Honorii successoris præscripti Bonifacii apostolicæ litteræ ut fortissimum Christi agonistam victoriosa corona triumphant. Pulchre vero et grata divinæ gratiæ consonantia, uno tempore eadem sanctitate atque eodem nomine iste isti occurrit, ut Romanus orbis suum habeat Honorium, orbisque Anglicus pariter suum. Pulchre, inquam, ille huic univoca prærogativa hoc unanime dilectionis mittit exenium. « Dilectissimo fratri Honorio, Honorius. Inter plurima quæ Redemptoris nostri misericordia suis famulis dignatur honorum munera prærogare, illud etiam clementer collata suæ pietatis munificentia tribuit, quoties per fraternos affectus unanimem dilectionem quadam contemplatione alternis aspectibus repræsentat; » etc. *Integram exhibet Beda lib. II, cap. 18.* Nec illud parvæ gloriæ [ejus] præconium est, quod per sanctum Felicem (11) a se ordinatam Orientalium Anglorum præsulem, illam

A quoque ad Christum converterit gentem. De cujus nuperrima revelatione parum quid sed magnum fidei monumentum hic inserimus. Derogabat quidam æmulus huic sancto, præferens illi quemdam sæcularis opulentæ episcopum, qui Ecclesiam Dei multis opibus et ornatibus extruxerit, cum istum tale aliquid utilitatis in vita sua fecisse nullum vestigium sit. Quod ubi ejus loci alumnus prior nuntiatum ægre ferret, nocte subsecuta cuidam seniori ætate et moribus venerabili quidam honorificentissimus in visu adstitit, ita præclare, ut recolat adhuc cujus formæ illum assimilare potuerit, attonitoque de tam spectabili et magnifica persona sic ait: « Quare ille talis hesterno sanctum domini Honorium abusiva lacerare voluit detractone, in pontificis laudati prælatione? Cur his relatis, prior ex sancto Evangelio non respondit, quia omnibus aurosis et copiosis largitionibus divitum plus duæ minutæ valuerunt pauperculæ apud Judicem justum? »

CAP. XXVII. *Deusdedit, etc. a Beda laudati.* — Beatum quoque Deusdedit (12) sanctitate adjungimus consimili, qui beati Augustini apostolatus sextus subjungi, et eidem tam proxime meruit consepeliri. Hi sunt ergo omnes viri misericordiæ, quorum justitiæ oblivionem non acceperunt: quia enim prælatus historiographus (Beda) singulorum gesta describere nimium æstimavit, in fine omnium merita sic conclusit: De his omnibus recte et veraciter dici potest, quia *corpora eorum in pace sepulta sunt, et nomina eorum vivunt in generationes et generationes.* De cæteris vero, id est, regibus, præsulibus, abbatibus, aliisque sanctis translatis nunc est subsedendum; de quibus jam alibi dictum est, vel suo tempore dicendum, cum parato templo thorum perceperint destinatum.

CAP. XXVIII. *Odor suavis ex S. Melliti tumba.* — Post hoc ergo Sabbatum, cum in subsequente Dominica tapetia, quæ fracta et exhausta sanctorum corporibus monumenta tegebant, pluvia et lutum sordidaret, custos illorum venerabilis hærebat animo utrum auferre tentaret, an in ipsorum obsequio, qui meliora reddere possent corrumpi sineret; rursumque recogitabat quod illorum gloria ornamentorum ecclesiæ detrimenta non ambiret. Tandem accedens trepide cum incensu psalmodiæ ad beati Melliti similiter perruptam et evacuatam cryptulam pallium ab apertura paululum seduxit; et ecce expertus pridie vigor cælestium odoramentorum verantissime hunc percussit. Ille percussus prodigio: « Quid est, inquit, Domine Deus, quid est hoc? Unde spirat gratia? An quadriduo vacua tumba adhuc sudat etiam absentia balsamæ? » Talia secum

(10) Legendum *quintus*, nam hic fuit Bonifacius hoc nomine quintus, qui et quintus quoque fuit pontifex post B. Gregorium, et infra isti Bonifacio successisse dicitur Honorius, numero sequenti. At quidem hic Bonifacius quartus esse non potuit, qui tertius post Gregorium fuit, et obiit anno 614. Justus vero anno 625 ex Rossensi ad Cantuariensem se

dem translatus est, quo anno mense Octobri extinctus est Bonifacius quintus. Justo, qui defunctus est anno 634, successit Honorius.

(11) De hoc Bollandiani die VIII Martii.

(12) B. Honorio successit anno 653. Cantuariensi Ecclesiæ præfuit usque ad annum 667.

senior ille stupido corde volutans, reposuit tegmina A
nardifluo foramini, ardens cujus esset hæc gratia
certius experiri. Illico obtrusus odor velut exclusus
lucis radius evanuit. Rursus ille detexit, rursus
facta via effusus odor redolevit, etc

CAP. XXIX. *Item ex S. Augustini tumba.* — Se-
cunda dehinc feria, patente spatio, structura navis
ecclesiæ procedit; fundatur columna spatiosa in
aquilonari serie, ipso loco unde opulentissimus
thesaurus Augustini corporis assumptus est. Cujus
tumbæ vel cryptulæ sacros laterculos alvo capaci
pro sacris pignoribus illa complectitur. Substrati
vero pavimenti, cui beatissima gleba incubuit, late-
res puniceos, nitidos, plano tabulatu contextos, et
crocea nardo fumantes certatim excrustantur, et in B
altari novæ porticus beati Gregorii supra memorato
reconduntur. Sub his lateribus inventa est terra
mundissima semipedis spissitudine fundamento,
quod de pariete veteri Augustinianæ porticus præ-
eminebat superjecta; hæc quoque terra penetrante
lateres Augustini odore, mirifica fragrabat suavi-
tate. Quam ad prædicti fundamenti silices exhau-
stam per sacrata busta Laurentii, Melliti ac Justi,
quæ ecclesiasticæ structuræ persecutionem evase-
rant, distribuendam ac servandam censuerunt. Ne
vero posteri nostri, hi qui fuerint filii dilectionis
tanti patris, se nescire doleant hactenus descriptum
ejus antiqui monumenti locum; notet qui voluerit
hanc columnam, quam paulo ante designavimus,
ejus continere lateritiam tumbam, numeretque et C
sciat ab illa, quæ turri orientali arcuatur, tertiam.
Quid enim piis hæredibus non videbitur dulce de
tanto progenitore dinoscere? Quid vero non sit
tiste ejus gratiæ ignorare? Verum de illis balsa-
maticis lateribus præscriptus senior fidelissimus,
qui se hujus gratiæ innotesci repellit, unum clam-
culo subduxit, ne dicam, furtim subripuit. Lau-
dabilis hæc culpa, quam fides adornat, charitas ju-
stificat: quia ille languentium remedio pio sacri-
legio hoc prospiciebat. Nam divino instinctu hæc
sacra eum reservasse consequentia miraculorum
probat.

CAP. XXX, XXXI, XXXII. *Miracula.* — Ori-
entalium Saxonum provincia illustrem virum Franci-
genam novit incolam, cujus uxor diutino languore
jam desperabat salutem et vitam: revelatum illi
tandem in somnis est, quatinus propere ad sanctum
Augustinum Cantuariæ mitteret, et laterem, qui
ipsius salutifero corpori subjacuerat, aqua ablui
expetat; quæ inde bibens de Augustini virtute con-
fidat, quia indubitata sospitatis remedium perci-

piat. *Quod factum est. Capp. 2 seqq. alia quoque mi-
racula narrantur.*

CAP. XXXIII. *Pulvis et lateres ex tumulo S. Au-
gustini pro reliquiis.* — Reliquias de pretioso Au-
gustini corpore plurimi imploravere: sed nemo
(tanta tamque pia est paterni thesauri servandi avari-
ritia) vel unum capillum inde potuit obtinere. Ve-
rum de præscripto latere data beneficia adhuc loqui
nos cogunt miracula, cujus servator supra memo-
ratus dum hospitatus cœnobio Ramesensi (13)
sermocinaretur de virtutibus ipsius præstantissimi
patroni, narrabat etiam ipsos thuriferos lateres, qui-
bus incubuerat sepultus, sanitatum charismate
redundare. Rogatus ergo a fratribus inde reliquias
sub conditione celebrandæ perpetuo translationis
suæ, adduxit secum fratrem ex illo contubernio
idoneum, præmittensque eum cum signo ad condi-
gnum seniore, dictum Elfwinum, hujus fidei
amicissimum apud sanctum Augustinum, ipse ope-
riebatur ejus reditum ad Bertingam, provide scilicet
dissimulans, ne quis de ipso sacro arcano præsen-
tisceret aliquid abducendum. Ille particulam pul-
veris, quem de sepulchrali crypta sancti Augustini
exhauserat, et duo laterum fragmina, quibus sanctus
indormierat, præfato fratri remittit in bustula, qui
Bertingensi (14) et Ramesensi ecclesiæ æque divi-
deret utriusque gratiæ xenia. Susceptor itaque
horum sacrorum, ut fui metuens deprehendi, aut
ut thesaurifer deprædari, ocius de sancto Augustino
ad Christi (15) ecclesiam se rapuit, ibique consueta
benignitate fratrum susceptus, nocte illa cum ipsis
requievit. Mantica ejus servatrix sacri mysterii foris
cum famulis remansit: famuli autem insolescentes,
et tantæ virtutis præsentiam vel reverentiam igno-
rantes, ea nocte tanto terrore et horripilatione
exagitantur, quantum nunquam in vita perpessi
sunt, ut jam interituros, aut in amentiam transitu-
ros crederent, cum cur, aut unde hæc formido
esset, aut quid portenderet prorsus nescirent. Ipsum
quoque fratrem vox divina increpuit per soporem:
« Quare, inquit, frater, creditum tibi pignus tam
negligenter exposuisti? » Sequenti nihilominus
nocte ipso in Roffensi ecclesia (*Rocheſter*) hospitato,
rursus mantica sacrorum thesauraria cum famulis
relicta, iterum brutos animos divinarum rerum in-
dociles anterior pavor reverberavit, et plurimum
noctis ut vecordes occupavit. Tertia die in Bertin-
gam ad Augustinianum monachum Augustiniana
pignora exhibuit, quæ ille lætissime excipiens, nocte
imminente secum servavit.

CAP. XXXIV. *Monachi visio, et abbatissæ.* —
Ipsa nocte hic sacrorum ærarius magnis visionum

(13) De Ramesiensi cœnobio plura habentur in
Vita S. Oswaldi, qui ejus monasterii auctor fuit,
Sæc. præced. ad an. 992, pag. 727.

(14) Legendum forte *Berkingense*, cujus nominis
parthenon exstitit haud procul Lundenio in comitatu
Essekiensi. Certe infra reliquiarum delator per-
noctasse dicitur in Roffensi ecclesia, quæ urbs inter

Cantuariam et Berkingam medio prorsus itinere
sita est.

(15) Id est de monasterio suburbano S. Augustini
ad ecclesiam cathedralem Christo Salvatori sacram.
Utraque ecclesia monachorum Benedictinorum fuit
ad Henrici VIII tempora.

agitur mysteriis, etc. Ut ergo diluculum hausit, illas pulvereas sed mirificas reliquias ecclesie intulit, ipsique Deo amabili Animæ abbatissæ, quam ob gratiosam sinceritatem Charam-gratiâ patres appellavere, rem omnem visionis et prodigiorum exposuit ordine. Illa dum ejus miratur relationem, amplius admirando propriam sic ingreditur eodem fere tempore declaratam exponere visionem, etc.

CAP. XXXV. — Ornatis itaque sacerdotibus et clericis, nec non sororia processione festive induta, excipitur sua medietas sacrati lateris, et pigmentati pulveris a devotissima ecclesia cum laude dulcimoda, altera medietate alteri ecclesie, quam præmonstravimus, reservata. Colligitur hoc pretium pompose decorato scrinio, circumfertur claustro a sacerdotibus in benedictionem cum júbilo, comitatur paternis laudibus virginalis concio. Agitur in beata Augustini memoria missa solemnissima, modulante angelica camina, et superante ærea organa virginum melodia. Tanto adeo decertant triumpho, ac si Augustinum tenuissent corpore solido; missam personat Augustinensis monachus, servator et distributor suorum sacrorum fidissimus. Hic ergo, sacra præfatione finita cum angelico hymno summæ Trinitati sacro, grande apparuit prodigium, nostroque sæculo tam obstupescendum quam insuetum.

CAP. XXXVI. *Apparet ipse Augustinus.* — Soror ævo maturior, quæ administrabat altari, dum adstat

A psalmis et orationibus intenta, aspicit palam præsignatum sacerdotem, sicut dominicis sacramentis conficiendis assistebat, etc. Eadem ergo solemnitate processionis, modulorumque et ornatuum, atque missarum, suscepta est altera medietas sæpèfati lateris et pulveris quæ obvenit Ramesensi monasterio: et ita celebrari in perpetuum translationem dignissimi patris Augustini promissum et confirmatum est sicut in Bertinga.

CAP. XXXVII. *Translationis festum.* — Hanc itaque semper recolendam sanctorum translationem festivam, annus incarnati Salvatoris millesimus nonagesimus primus, octavo Idus Septembris nostro ævo gratissime consecravit, quo juniorem Willelmum regem Anglia, et Widonem abbatem hujus festi latorem Augustinia habuit, cui Roffensis præsul Gundulfus memorabilis pro archiepiscopo amabiliter obsecundavit. Ipso quoque abbate volente, placuit præstantissimo archipræsuli Anselmo cæterisque pontificibus, haberi in perpetuum hanc octavam præcipuam ac celeberrimam pro prima, quatenus tam Augustino duci quam cæteris collegis suis, Romanæ scilicet Ecclesie alumni et legatis, atque Angliarum principibus, ipsorumque successoribus in commune omnibus consecratur; in qua omnium facta translatio, ut jam supra memoratum est, comprobatur. *Sequuntur miracula ad finem hujus libri, quæ omisimus.*

LIBER SECUNDUS.

Primitivus noster Augustinus, cum posterius translatus sit cum suis lateralibus, prima narrationis serie anticipatur: cæteri hujus amici ante ipsum translati post ipsum recensentur. Ordo præposterus, sed necessario commutatus. Quare? Quia et cui potissimum hæc solemnitas præscribitur primatus debetur, et esurientibus paternas dapes citius medetur, ne longo suspendio diurnæ ambagis, antequam ad triclinium perveniatur, æger expectator exanimetur. Nunc ergo quia grata occasio renovati templi hunc nobis in assumpto Augustino cæterisque primatibus peperit triumphum, congruum videtur a superioribus patribus id ipsum parturientibus textum secundare, et, intercurrentibus miraculis, gratiam tam ipsorum quam nostrorum dierum celebrare. Sic ambitus causarum [pensabit] moras colligendorum de pratis Elysiis florum, [et] diversas translationes præcedentium sanctorum ad Augustini jam translati referemus sacrarium.

CAP. I. *Almerus abbas S. Augustini. Item Elfstanus.* — Primo igitur Augustinensis abbas Alme-

(16) Seu Elmerus; Vulfrico successit anno 1006, et anno 1022 factus est episcopus Schireburnensis. De quo Wilhelmus Thorn ait quod licet pie sanctus

C rus (16), quasi quodam voto et præsignio futuræ translationis, arcus et columnas super sanctorum corpora Romana elegancia sollemniter ædificatos abstulit, quantumque audebat, viam exurgendi illis paravit: de ipsis vero columnis et arcibus monasterii sui claustrum exornavit. Hinc de abbate in pontificem mire renitens assumptus est Scirebourne, Elfstano condigno, qui beatissimam Mildredam ad suum Augustinum transtulit, succedente. Verum ipse judicio Dei misericordiæ, verberantis quos diligit, cæcitate percussus, episcopatum tam voluntarie deserens, quam invite susceperat, ad paternum Augustini sinum rediit, et in cella infirmorum degens, otium suum in psalmodiis et orationibus exercuit. Nec prætermittenda est hic admirabilis super eo visio. Jacebat ejus minister vir honorabilis in ecclesia sancti Mauriti, adhærente ipsi cellulæ infirmorum: vidit quadam nocte ut accubabat, plene vigilans, duas personas venerabiles episcopum de eadem cella, in qua quiescebat, hinc inde in ipsam Thebæorum martyrum basilicam adducen-

credatur, ipsius tamen festivitas absque auctoritate apostolicæ sedis celebrari nequit.

tes, ibique illum sibi medium familiariter assidentem, multamque cum eo sermocinationem, quam ille contemplator palam audire, etc.

CAP. II. Henricus imp. desiderat reliquias S. Augustini. — Præstantissimus autem abbas Ælstanus Romam proficiscens, a præcellentissimo imperatore Henrico ob gratiam famosissimi patris Augustini magnifice suscipitur (17), ubi cum de tanto hierarcha sermones solemnizarent, exclamat imperator: « O si vel minimum articulum, vel aliquem capillum, vel tandem extremum pulvisculum de tanto thesauro nancisci mererer, quantis rerum pretiis id emptum vellem! quod inæstimabilis splendoris bravium! quantum Anglia adeptum gaudet, tantum Roma ademptum fletet, nisi fides utrobique eum adesse, et ubique prodesse de regno superno crederet. » Hæc dicens piissimus princeps insistebat magnopere venerando abbati, quatenus illud tam preciosum decus Romani imperii, ac generis humani jam transferret, sibi que aliquid tam sacrorum pignorum conferret: quod si obtineret, quidquid vellet in terris, vinetis, auro et argento sublimiter impetraret; insuper ipse tanti thesauri scrinium auro purissimo pretiosissimisque gemmis augustaliter ambiret. Sed abbas, quamvis eum accessum ad paternum aspectum, quem nostra dies meruit, cunctis opibus terræ præponderaret, tamen pro cunctis opibus rerum, nec suo, nec imperatoris desiderio obsequi auderet. Regressus domum, dum post monasterii sui provecutum strenuissimæ ætatis quadriennio ante obitum langueret, egregium sui gregis arietem Vulfricum (18), sæculari et ecclesiastica ac litterali eruditione præclarum, abbatem sibi ad apostolicum sancti Petri altare, antiqua videlicet Romani privilegii ac libertatis consuetudine, apostolica auctoritate primitus firmata, ordinari fecit.

CAP. III. De Vulfrico abbate. — At Vulfricus, qui in dilatatione reipublicæ commissæ omnes antecessores studebat æquiparare, in ecclesiæ tandem suæ restauratione omnes certabat evincere. Verum impræsumptum cæteris conatum verebatur inconsulte præsumere, et illud tam antiquum, tam primarium, tam innumerabilium sanctorum domicilium sine auctoritate publica temerare. Interea illud splendidissimum ac sanctissimum jubar nostri sæculi papa Leo (19) Simoniacam hæresim in Galliis debellabat, nummulariorum mensas et cathedras vendentium columbas evertibat, omnemque negotiationem avaritiæ de templo Domini ejiciebat. Mittitur ad illum Anglicarum Ecclesiarum principis Augustini vica-

rius ipse Vulfricus, pro ecclesiasticis magistratibus et gente sua responsurus, a rege scilicet Edwardo destinatus, ut erat in transmarina regna et summa negotia mitti tam assuetus quam idoneus; comites illi adduntur spectabiles, Dudeco Summersate episcopus, et Ramesensis abbas Ælfevinus. Tunc magnus sacerdos (Leo IX) Domini Remensem ecclesiam Sancti Remigii dedicabat, et fidum Christi dispensatorem miraculis ostendebat. Discussis ordinibus sacris, quis per ostium intraverit, quis aliunde ascenderit, Anglos innocentiores Christi consul invenit; Anglos, et maxime Augustinensem legatum pro tanti nominis dignitate, ampliori benignitate excepit. Nam antea venerabilis memoriæ pontifex Seriberiæ Heremannus (20), cui laterales adhærebamus, Romæ in amplissimo pontificum senatu (21) lucide disputaverat coram ipso beatissimo Leone, de Anglorum inexcusata omnigenis, vel peregrinis, vel civibus hospitalitate; de ipsa Anglia ecclesiis ubique repleta, quæ quotidie novis locis adderentur novæ; de innumera ornamentorum et signorum per oratoria distributione, regumque et divitum in hæreditatem Christi amplissima largitate. Gaudebat summus amicus Domini Leo, adeo ut elatis manibus gratias ageret Deo. Addidit etiam præfatus episcopus nobilitatem Anglicæ hierarchiæ exponere, quod scilicet Cantuariensis præsul apostolica auctoritate, Romæ assidere debeat sanctæ Ruffinæ pontifici (22); Augustinensis vero abbas abbati castri Cæsini. Quæsitum est in decretis et inventum, ibique papæ atque omnium assensu corroboratum. Hujusmodi favoribus idem beatissimus papa Anglos familiarius habuit; Vulfrico vero ob sancti Augustini gratiam, atque suam concinnitatem deditior exstitit: omnia rememorantem de ipso sancto suisque condignis collegis amantissime audivit; suggerenti monasterii sui restaurationem gratissime annuit, ac benedixit. Sic Nathan David regis desiderio in ædificando templo favit: sed cum esset uterque propheta, uterque hic a Dei consilio ut homo erravit, nec quisquam quicquam poterit, nisi cui et quando Deus decreverit. Hoc desideriosus abbas non perpendens, et ad sibi inconcessum opus frustra nitens, facta legatione, templum suum a fronte diruit, beatissimam virginem Mildredam ante principale altare Apostolorum conditam in porticum patris Augustini transtulit, et juxta Aquilonarem parietem contra sanctum Augustinum collocavit. Partem quoque ab occidente oratorii sanctæ Dei Genitricis cum porticibus, quibus circumcingebatur, dejecit,

(17) Id Romæ seu in Italia contigisse videtur, ubi erat S. Henricus hoc ipso anno, quo Ælstanus factus abbas Romam petiit.

(18) Vulfricus, hujus nominis secundus, Ælstano successisse dicitur anno 1047.

(19) Leo nonus, qui anno 1049 Simoniacos est insecutus in concilio Remensi, cui Vulfricus abbas cum Dudecone ex Anglia adfuit. Ejus concilii acta et Remigiani archimonasterii basilicæ, in qua habitum est, dedicationis historiam habes parte 1 hujus

Sæculi

(20) Tunc Hermannus Wiltoniensis erat episcopus, sed cum sedem suam anno 1078 Sarisberiam transtulerit, noster auctor ex nova sede eum denominat.

(21) In concilio, ut videtur, Romano, anno 1049, paulo antequam Leo in Gallias ad dedicandam basilicam Remigianam veniret.

(22) Is erat unus e septem episcopis cardinalibus, cujus sedes Portuensi episcopatu unita est.

et inter utramque ecclesiam, fratrum cimiterio quod adjacebat purgato, totum spatium ad fabricam corripit, parietes erigit, columnas et arcus componit. Lætabatur novo opere Cantia, quanquam monasticæ habitationi incongruum fecisset artificum imperitia.

CAP. IV. Vulfricus ob dirutam S. M. ecclesiam punitus. — At offensa est Regina poli de injuria templi sui : hoc suum sacrarium ; hoc, juxta Anglicum elogium, suum vestiarium ; hoc multorum sanctorum sinus erat et gremium. Hic, ut in consequentibus patebit, audiebatur concentus angelorum, hic organa virginum, hic assiduabatur virtus miraculorum. Hæc rerum Domina per visum apparere dignata cuidam anui : « Vade, inquit, et dic Vulfrico abbati, quia morte punietur ob destructionem oratorii mei. » Hoc semel, hoc denuo, hoc tertio mulier admonita, tandem per sororem abbatis bene religiosam, quia illum verebatur, mandat sibi cœlica mandata. Ille reformidans ad tantæ Dominæ majestatem, sed renuens credere quasi aniles fabulas ad nuntii vilitatem, tenuit propositi intentionem, et sidereæ querelæ neglexit satisfactionem. Ruit enim plerumque humanus impetus irrevocabiliter, juxta illud Nasonis :

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Incidit itaque reus in sententiam divinam, percussus est lethali sagitta ægritudinis circa Cœnam Domini : quotidie tamen et in ipsa Cœna, et in Parasceve, et Sabbato sancto, et die Paschæ, secunda quoque ac tertia feria, majores missas in congregatione seipso et ipsa infirmitate fortior complevit ; subsequenti vero nocte, repentino transitu, priusquam fratres accurrere possent, decessit (23), et festos dies suos eis in lamenta convertit : opus autem suum, innumeris sumptibus et laboribus frustratis, ad destructionem aliis reliquit. Nemo tamen judicet tantum virum post ultionem Dei misericordia destitutum, nec bonæ voluntatis suæ fructu exinanitum. Prophetæ inobedientiam quæstor leo punivit, sed de extincti cadavere, quasi jam purgati, jam justificati, non comedere, nec ipsum ejus asellum lædere præsumpsit.

CAP. V. Egelsinus abbas privilegio donatur. — Post hunc dominus Egelsinus monasteriarcha attollitur, et in palatio regis consecratur, qui Romam profectus ab Alexandro papa mitra et sandaliis sacerdotalibus donatur, hisque uti pontificali vice jubetur. Hunc, inquit, apicem habere perpetuo rectorem decernimus Augustinensem, ob ipsius scilicet et Romanorum alumni et Anglorum apostoli Augustini dignitatem. Hanc itaque prærogativam ille domum revexit, et interim in Augustini potentatu habuit : sed ubi

(23) Hinc patet falsos fuisse eos qui Vulfrici mortem anno 1049 consignant. Hoc quippe anno mense Octobri Remis interfuit concilio in ecclesia Remigiana habito.

(24) Anno 1066 Willelmus Angliam occupavit.

abbatiam mutavit, Augustinensi successori sua jura alibi impræsumpta reliquit.

CAP. VI. De Scottando abbate. — Interea Willelmus, dux Northmannorum, Deo dispensante eruditionem plebis suæ, in regem transiit (24) Anglorum, a quo domnum Scotlandum, virum probum et prodige eruditum, Augustiniana domus Patrem suscepit accommodum. Hic, ut cæteri antecessores, ordinatus in suo monasterio, cum in ecclesiæ suæ longius protendendæ ædificium, largum extenderet animum, graviter offendebat eum adstans opus impediöse productum, offendebat et angustum decretæ machinæ spatium : terrebat vero Dei Genitricis in abbatem superiorem de prærupta ecclesia sua judicium ; terrebat de veteri monasterio longa carie consumpto ruinæ periculum. In his angoribus rapitur legatione regia Romam ad Alexandrum papam. Ibi post regia responsa, consilium accipit ab ipso papa et benedictionem de transferendis sanetis, de destruenda et reformanda basilica sua pro suis votis, ac nutu supernæ largitatis. Dehinc reverendus apostolicus de eadem antemurali ecclesia quam proxime muris civitatis immineret ; præcellentissimus Augustinus et decentissimi consortes sui qua parte ecclesiæ, quo ordine, simul an distinctis porticibus requiescerent, cum diligentissime indagaret, et præclarus abbas ad omnia optata satisfaceret : « Hæc, inquit, est arx civitatis præeminentissima, ac decentissima totius regni regia, ubi ille dux suæ propagationis ecclesiarum, princeps comitum beatorum, hoc est, princeps principum, et in suo apostolatu sanctus sanctorum Augustinus, suum thorum, suumque ad cœlos porrectum posuit triumphum. Quam præclara domus tot et tantorum cœli siderum ! quam veneranda aula universæ genti Anglorum ! quam beata patria sanctorum radiis illustrata patronorum ! »

CAP. VII. Ægre destruit oratorium beatæ Mariæ, in quo sepulti sancti abbates et reges. — Tum abbas fidelis ad tantum tanti viri testimonium obstupescens et gratias agens, domum properat, inchoatam molem novi operis subvertit. Verum residua pars virginalis oratorii summæ Mariæ ejus impetum morabatur ; nostræ quoque orationis cursum hic modo remoratur. Occurrunt hujus sacrarii superna præconia, et in ejus gremio adjacentium sanctorum miracula. Hic ipsa præcelsa parens Altissimi sæpius visa, et cum dulcimodo virginum choro ineffabili suavitate cœlestis harmoniæ noscitur audita. Huic candidissimo contubernio angelum Domini exercituum, et post Augustinum suosque consortes nitidissimum decus Anglorum, familiarius ac frequentius interfuisse beatissimum constat Dunstanum (25) : et ut cervum sitientem ad fontes aquarum, ita illum

Egelsino abbati Augustinensi, qui regis indignationem incurrerat, non comparenti Scottandus Nortmannus suffectus est.

(25) Ejus Vica data est Sæculo superiori ad annum 988.

supernæ modulationis dulcedine captum inexplebiliter assiduasse hunc sanctorum paradisum. Ne etiam nostris temporibus hujus fidei desit experimentum, ipse Dominici gregis custos Scollandus, quadam nocte ante nocturnas vigiliis expergefactus a somno, uti accubabat in vicina ipsi ecclesiæ cella, chorus mire dulcisonus alternatim auditur psallentium, tamquam virorum et puerorum gratissimam consonantiam diapason reddentium, dum modo junctis modulis concinerent, modo distinctis organis parvuli viris responderent. Hærebat in insueta melodia, tamen nondum animadvertens cœlestia carmina, cogitabat fratres jam expletis matutinalibus sacris processionem, ut tunc dies et noctes solebant, in ipsa agitasse ecclesia. Rogat excitatos socios an signa matutinalia audierint, omnes negant. Rogat an sibi auditos cantus audiant, omnes se plane audire et monachi et laici asseverant. Mittit eo fidelissimum fratrem, Sinvoldum nomine, rei certitudinem explorare: venit, et ostia clausa invenit, nec quemquam ibi cernit, nec ullum jam sonum audit. Regressus omnes lectos fratrum circuit, omnesque dormientes reperit. Quod ubi patri retulit, ille inclinis lectulo modice obdormivit, et ecce vocale signum matutinarum intonuit. Tum vero obstupescens, intellexit incunctanter cum omnibus audientibus vere in illo loco olympica convenisse agmina, sæpiusque ante narrata miracula verissima sibi claruisse experientia, et vere supernos cives hæc incolere habitacula. Nam hunc locum Deo et omni sæculo amabilis Patris nostrique post summum Augustinum optimi institutoris Adriani (26), irradiabat præcipue signi potentissima gleba, simul et sancti Albini (27) discipuli et successoris sui, necnon beati Johannis, superiori tempore abbatis, veneranda corpora. Ad hoc plures sancti episcopi et abbates numerosi, quatuor quoque reges, cum regalibus conjugibus et liberis ac longa nepotum genealogia aulam Dominicam illustrabant et nobilitabant dormitione sua.

CAP. VIII. *De Ebaldo.* — Horum autem regum primus noscitur Edbaldus, tertii Anglorum regum, sed primi Christicolæ Ædelberti filius, qui ab errore idololatriæ velut ab Acheronte emergens, per beatum archipræsulem Laurentium apostolo Petro pro desperata ove pastorem verberante ad Christinum confugit, paternæque pietatis æmulator hanc ecclesiam præcelsæ Dei Genitrici condidit et dedicavit; in qua hactenus requievit, hæreditans quod fecit, et possidens quod dedit, cum justis scilicet, quos in nomine Justi suscepit. Hanc abbate et ordine monastico ut Augustiniano cœnobio incorporaretur re-

(26) Missus fuit a Vitaliano papa in Angliam, simul cum Theodoro archiepiscopo. De his Sæc. II ad annum 690, ex Beda, etc. Colitur ix Januarii.

(27) Is ex Anglis primus Augustiniano monasterio præfuit sæculo viii labente. Bedæ Historiæ scribendæ auctor fuit. Nusquam inter sanctos colitur, sicut nec Joannes abbas infra memoratus, qui secundus ejusdem monasterii abbas fuit. Obiisse di-

ligiose informavit, ornamentis et opibus reglis, terris et rerum necessariis abundantissime ditavit, interque regalem villam *Northburna* appellatam adjecit; præterea Christianæ fidei propagandæ beatis Patribus adiutorem et cooperatorem devotum se exhibuit

CAP. IX. *De Lothario.* — Secundus erat Lotharius, rege Edbaldo avo, et rege Erconberto patre, ac Deo dilectæ virginis Mildrethæ avunculo editus. Cujus mater sanctissima regina Sexburga, in insula Scapeia monasterium Dei Genitrici prima fundavit et sanctimonialium choro instituit, ibique, mutato in sacrum velum regni diademate, ancillis Christi se conjunxit, ipso filio suo favente, terrasque et divitias inibi suffecturas regaliter adjiciente. Quæ postea pretiosæ virgini, germanæ suæ Etheldrethæ (28), in Eligensis monasterii successit regimen. Lotharius, dum post fratrem suum Egbrichtum, Raculfensis cœnobii fundatorem, duodecim annis regnasset, bello Australium Saxonum a nepote suo Edrico, fratris sui Egberti filio, oppugnatus, ibique vulneratus, dum medetur emoritur. Edrico autem post annum et dimidium regni adepti sublato, reges externi (29) et incerti dominati sunt tempore aliquanto: quorum unus, nomine Mulus, consepultus erat superioribus ordine tertius.

CAP. X. *De Withredo.* — Quartus erat legitimus rex Withredus, alter superioris Egbrichti regis filius, qui virtute et religione potens paternum regnum ab exteris tyrannis eripuit. Ipse, jubente sibi beato Martino per visum, in ejus honore ad Doveram constituit primus monasterium, ac Dei famulis regalibus donis perpetuo reddidit copiosum; Augustinensi vero Mariæ et beatissimo incolæ ejus Adriano inter cetera munera principe digna regiam mansionem, quæ Lisleburna appellatur, perpetualiter largitus est; sicque in ea domo requiem hæreditavit quam opibus auxit.

CAP. XI. *Transfertur S. Adrianus.* — Igitur tot sanctis cum sublimibus personis, ante ipsius ecclesiæ dejectionem transferendis, prælustris abbas. magna supremi Regis Genitrice suis devotorumque fratrum jejuniis, orationibus ac lacrymis placata, primo ad eversionem altaris et tumbæ patris Adriani exportandi venerabiliter accedit. Instrumentum operis aræ complanatur, et Sancti sepulcralis lapis attentissime expurgatur; thesaurus assumendus, quasi ad manum elatus, in noctem differtur, ne quo forte inexperta spes lædatur. Nocte cum luminibus suæ lucis gaudium abducere paratis animis redeunt, sepulcralem lapidem auferunt, prosperato sancti corpore quasi parietem a fundamento surgentem

citur an. 618.

(28) Etheldritæ Vita a Thoma Eliensi monacho scripta habetur Sæc. II Bened. ad an. 679, pag. 738, ubi plura de Sexburga et Mildretha hic memoratis, sicut et de Eliensi monasterio.

(29) Cedwala, Westsaxiæ rex, et Wolf, ejus frater, a nonnullis *Mulus* dictus.

inveniunt. Extemplo confusa pectora nox mœroris occupat, gelidusque per ima cucurrit ossa tremor, putantibus omnibus se tanti Patris præsentia fraudatos. Sed jussu abbatis illa obstructione lapidum eversa, altius fodientibus, a læva cryptula offertur, qua pertusa, cœlesti odore nuntio prorumpente, sanctus Albinus ostenditur; a dextris vero ingens candidi marmoris sarcophagum respiciunt, moxque animi et gaudia de inventione optatissimi Adriani redeunt. Quod circumfodientes dum operculi amovendi casso laborare nituntur, ad pedes inductum sarcophago lapidem contemplantur. Hoc exempto, subito testis et præco quæsiti desiderii exsiliit, paradisum Domini spirans fragrantia. Sed ad gratiorem lætitiã iterum tentantur tristitia, dum a quodam fratre timide inspiciente proclamatur tumba vacua. Ast aliorum cura perspicacius intuita respondetur potius vere plena vera sancti corporis gleba, quæ ita videbatur formosa, ut putaretur adhuc sicut primitus erat impositus, carne jacere integra. Tandem ipse dux gregis inspexit, vidit, atque illico magna exultatione, *Gloria tibi, Christe*, proclamavit. « Vere, inquit, hæc est beati Adriani pretiosissima corporis margarita, in splendoribus sanctorum vere resuscitanda. » Ad hæc unus fratrum, David nomine, Britto genere, in sanctum corpus temerarie extendit digitum, experiri curiosus an illud adhuc esset solidum. Expertus est autem ejus virtutem, cujus tentare ausus est conditionem. Compungitur digitus velut acu confixus, aut ardenti ferro aut virulento hydro percussus; nec solum digitus, sed tota cum intolerabili cruciatu extuberat manus. Cumque præ angustia clamantem abbas interrogaret causam, ostendit tumidam præsumpticis manus pœnam. Respondet Pater, jure id factum in tam temerarium. At ille reliquum noctis cum insomni ejulatu trahebat. Hinc princeps monasterii incertus æstuat duplici mole curarum: cum nec tutum foret sanctum corpus tangere, nec cum tanto lapidis pondere videretur efferri posse. Absterruerat enim præsumptor et illos quibus sancti tactus foret salubris. Ponit itaque ut ad tantum thesaurum usque in diem custodes, intus fratres orantes, foris milites vigiles. Jubet illico totum monasterium auleis candescere, palliis, purpura et auro omnique ornatu paschaliter splendescere. Aderat tunc Cantuariæ Bajocensis pontifex Odo, frater regis, et sub rege absente præceptor Angliæ. Ipse lucis crepusculo ab abbate adsciscitur, audit et videt virtutem sancti; consultus hortatur abbatem ne eum emitteret ab antiquo dormitionis suæ toro, sed cum eo, quo primum a sanctis obsecutoribus positus est, efferret sarcophago. Obsequitur consilio auditor prudens, rebusque paratis, cum candidata ac purpurata solemniter fratrum caterva, et populo certatim irrumpente, ad illa sancti sanctorum ornatissime procedit. Totus

itaque desiderabilis Adrianus cum saxosa mole sua speciose adornata, robustissimis trabibus excipitur, cum dulcimodis laudum organis astra ferientibus effertur, in porticum desiderantissimi patris Augustini gratissimus collega deponitur, et inter beatissimos ipsius consortes, ac juxta primum ejus successorem Laurentium, archipræsulem sanctissimum condigna sanctitate reconditur. Fit ingens turbis tam Francigenis [*id est Northmannis*] quam Angligenis exultatio, fit irruendi et considerandi summa intentio, currunt lacrymæ præ gaudio. Addit sanctus tripudium miraculo clementiæ, qui terruerat miraculo pœnæ. Expleta celeberrime et candidissime de ipsius gloria missa, supradictus tentator cum turgida manu miserabilis accurrit; candelam, cujus mensura ejus tumbam circumplexus est, cum lugubri pœnitidine, cum interventu fratrum astantium obtulit, et, o piissimi Patris virtutem! illico omnis dolor evanuit, manus detumuit, salus et lætitiã post angores gratior redit. Tum ille geminam expertus potentiam, severam et serenam, addidit de tam salutiferis pignoribus aliquid exposcere, jurans super ipsa sancta, si vel minimum inde impetraret, quod suo loco in Britannia monasterio Sancti Salvatoris Redonis (30) deferre posset, se effecturum, ut annuatim ejus festiviã in cappis celebraretur, uti monasteriali usu dicitur. Cumque benignitas abbatis annueret, sumptumque parvulum articulum sibi porrigi juberet; porrectum tanto tremore refugit, ut ad suscipiendum nulla ratione persuaderi posset. Videres hominem ardentem in se faculam expavisse, acriusque repercutiendam dexteram, si auderet contingere. Percunctante itaque datore, cur tam pavide renueret, quod tam avide exorasset: « Totius, inquit, mundi promissio jam mihi hoc non infliget. » Ita petitore absterrito, sacrum munus suo reponitur loculo, integrum scilicet electo loco servare se dignante sancto.

CAP. XII. *Puella sanatur.* — Clausa igitur odcriferi corporis apotheca, supervenit de suburbio puella jam multis annis intestinorum cruciatu immedicabili attrita, et post orationem sciscitatur fratres de sui morbi medela. At illi abluta fratris manu, quæ sancti contigerat articulum, propinant morbidæ potum. O fidem ad omnia potentem! o Christi confesorem ad omnia credentibus in Christo præstabilem! tactus sancti corporis sicut præsumptuoso obfuit, ita officioso ut et aliis prodesse contulit. De hujus itaque tactus ablutione gustata plenam sospitatem actutum hausit ægrota.

CAP. XIII. *Transferuntur alia corpora.* — Sic ergo præstantissimo Adriano translato et mirificato, jam post prædicta missarum solemnia, dum inter easdem missas reliqui omnes qui erant transferendi eleventur a speluncis suis, et pararentur ad exportandum, dispensator Dominicæ familiæ regreditur cum

(30) Monasterium Rotonense in minori Britannia S. Salvatori dicatum, vulgo *Rhedon*, hodieque celebre sub S. Mauri Congregatione.

candidissima processione, transferensque præsulum, abbatum reliquorumque sanctorum pignora cum vocum et cymbalorum alta resultatione, in occidentali turri monasterii omnia composuit ante sanctæ Dei Genitricis altare, donec, nova ecclesia reædificata, novo reconderentur honore. Nec defuere quatuor reges supra memorati huic translationi, cum conjugibus et sua progenie evecti.

CAP. XIV. *Altare B. Mariæ diruitur. Ibi reliquiæ ignotæ.*—Deinde principale altare virginalis ecclesiæ diruitur, ibi quoque opus protelatur, noster etiam sermo subsequens prolongatur. Affulserunt ibi sacrosancta sanctorum pignora, eburneo candore et rubore interfusa, omnique suavitate redolentia, a sanctissimo archipræsule Mellito ibi quondam, quando hoc altare cum ecclesia consecrabat, decentissime reposita Nomina eorum et indicia chartulis inscripta, atque in modum crucis cavato lapidi indita ac distincta, apparuit ibi aliquando flammis absumpta. Dolemus et horum et tot aliorum sanctorum notitiam terris abolitam, cum hoc damnum nostram redarguit inertiam, cum nec illos digne laudare quos novimus, nec ipsa tot tam multorum gesta relegere assurgimus, etc.

CAP. XV. *Parvuli corpus.*—Igitur assumptis supradictis reliquiis, ante ipsum altare extirpatum offenduntur aliæ opes, aliæ margaritæ. Germinat ibi sacra spelunca unius parvuli nivea et lactea membra, ita minuta ut vix possent teneri, ita dura ut difficillime possent frangi. Mirantibus cunctis insuetam et tenuitatem et soliditatem atque candorem, quidam astantium jam maturi ævi prorupit in hanc relationem: « Cum puer essem, ego et coætanei mei pueri sacros cantus in hac ecclesia discebamus. Interea cum quadam nocte, expletis matutinis, concinere-mus ex more, contigit unum ex nobis ævo et animo promotiorem, quasi spasmantem subito concidere, et velut exanimem sine sensu et voce jacere. Tandem respirans ac suspirans, percunctantibus nobis trepide quid pateretur: An vos, inquit, visum mihi miraculum non vidistis? Negantibus omnibus. Vidi, ait, in ingressu chori parvulum astantem, instar nivis candentem, tensis in cœlum palmulis orantem, post orationem flexa in meridiem via ad altare properantem, sicque inter sanctum Adrianum ac principale altare evanescentem. » Hæc dum ille contemplator tremens et pallens exposuisset, ita omnes et magister et discipuli exterriti sumus, ut pariter ab ecclesia, magistro prævio et hortatore, præcipientes fugeremus, etc. Sed te, o puer, quem præscripsimus, et forte indisciplinatis pueris indignatum pensamus; te, inquam, licet nomine ignoremus, meritis Bethlehemitis innocentibus fide ascribimus.

CAP. XVI. *Crypta B. M. extruitur.*—Sic itaque prædicta ecclesia suis pignoribus evacuata, ad solum evertitur et complanatur, moxque in ipsa fronte arietata novæ facies aulæ erigitur, totumque illum veteris spatii uterum, cum ampliori capacitate com-

A plectitur. In ipso priori atque electissimo loco suo cryptam novam altissima Virgo nanciscitur, et Augustini thalamus, et principum apostolorum domus desuper cacuminatur. Summæ autem Mariæ suus torus receptabilis sequentibus signis declaratur.

CAP. XVII-XXII. *Cæca illuminata.*—Necdum erat crypta regia perfecta, et reginæ nostræ arrisit gratia. Erat alma dies Palmarum, in qua Filii Dei et sui mundus celebrabat triumphum. Fecit Ecclesia festiva floridam et palmatam processionem, suscipiens suum cum antiquis Hierosolymitis regem, apud homines asello sedentem, et super cherubim cœlo regnantem. Interea anus quædam oculorum cæcitate et diutina ægitudine tribulata, sola remanserat in crypta cum Salvatoris genitrice ac mundi salvatrice Maria. Miserata est mater misericordiæ miseræ calamitatem, et ante peractam processionem cæcæ reddidit oculorum lumen, et languidæ reliqui corporis plenam sospitatem, etc. *Sequuntur complura miracula, quæ videsis apud Bollandianos.*

CAP. XXIII, XXIV. Alii item fratri, ævo et moribus venerabili, nomine Gregorio quadam nocte ante nocturnos hymnos adhuc sopito, clare auditur ab eadem crypta mira supernæ harmoniæ modulatio, adeo ut præ illo dulci sono expergeretur a somno, Quiescebat æger tunc, ut hodie tenus, in infirmorum cella fronti et ipsi cryptæ monasterii contigua. Residet auditor lectulo et auscultat, cantabatur officium, quod ibi quotidie in gratiam Virginis devotio fratrum assiduat: *Salve, sancta parens, enixa puerpera regem, et cætera usque in finem, in sæcula sæculorum.* Putabat ille matutinis expletis conventum fratrum assuetam missam celebrare, nisi quod stupidum reddebat inaudita prius suavitas cantilenæ. Festinavit interesse missæ, venit ad ostium cryptæ, invenit obstructum clave et vecte, stratus fratrum explorat, cunctos sopor altus habebat, et jam inexperta melodia tacebat. Unde necdum mota, et postea sonata signa matutinorum certum sibi dedere testimonium, quod mortalibus dormientibus cœlestem audierit concentum. Summa itaque devotione est animadvertendum, quod [ad] nostros cantus, resultet chorus cœlestium, et reginam cœli hoc dignatam dare indicium, se more nostri obsequii salutari et laudari dignari cantibus superorum, etc.

CAP. XXV, XXVI. *Sancti e veteri ecclesia translati. Lamberti episc. Cantuariæ virtutes et miracula.*—Cum igitur super cryptam reædificata et parata basilica fratres in choro suo ad divinas laudes recepisset, reliquum corpus veterinosæ ecclesiæ jam ruituræ supra memoratus abbas Scotlandus, ne quem obrueret, parans diruere, sanctorum corpora, quibus tota erat plena, curat prius eruere. De plurimis electissimi primo transferuntur quinque Cantuariæ archipræsules, velut quinque Dominicæ aulæ prætores, præcluentissimus scilicet ac sanctissimus Theodorus, sui que sancti successores Brituvaldus,

Tatavinus, Nothelmus, Lambertus (31). Longum est de singulis dicere, cum in singulorum elevatione merita singulorum superna prodiderit fragrantia ac virtutum evidentia. Primo autem et ultimo sua monet gratia paululum suppeditare. Lambertus, ex Augustinensi abbate in Cantuariensem archipræsulem assumptus, multas persecutiones propter justitiam est passus. Inter alia cœperat rex Merciorum Oſta Dorobernensem archiepiscopatum in sui regni primatum ad Lichfeldensem Ecclesiam transferre, ut ubi de cætero foret caput Ecclesiarum Angliæ, contra perpetuam scilicet auctoritatem primitivæ institutionis beati papæ Gregorii. Restitit armiger Christi Lambertus in virtute Helix, et inter crebras regum minas ac repulsas, atque itiones frequentes ad apostolicam Romæ reclamationem, tandem palmam justî primatus ad propriam revexit sedem. Cui inter has aliasque præclaræ sanctitatis virtutes tanta fuit virtutum thesauraria humilitas, ut se juberet in capitolio fratrum apud primicerium Augustinum post obitum tumulari, indignum se judicans in sanctorum ecclesia, et inter tot sacratissimos præcessores suos pontifices admitti. Ita eum post finem in capitolio (32), velut abjectiori loco, sepultum sæpe effusa desuper æthereæ lucis columna cœlesti honore sanctorum probavit dignum. Cumque illum tandem propter hæc et alia miracula reserato busto in ecclesia recondendum curarent efferre, totum undique claustrum mirifice redolebat nardifluo thymiamate. Ibi etiam ab abbate illius temporis a dextro latere altaris ipso venerabiliter reposito, solita signa comitabantur favore supremo; quæ nunc præterimus tædiosis parcendo. Unam tantum ipsius subnectimus revelatiunculam, qua probemus ejus perpetuam super suæ dormitionis domicilium vigilantiam, etc.

CAP. XXVII. S. Theodorus.—Prænominatissimi autem Theodori remoto in translatione tumbæ operculo, sua omnibus affatim satisfecit thurificatio, ita ut in claustrum fratrum etiam hæc erumperet oblectatio. Jacebat, uti a primordio erat depositus, integra forma, metropolitani sacerdotii pallio, et monachi tantum obductus cuculla. Tanta erat gratia ut arbitraretur adhuc solida vigere carne, et appositis manibus fratres eum niterentur velut integrum assumere. Verum antea immotus pulvis integritatis prætendebat imaginem, tactus autem probavit resolutionis fidem, resolutio vero gratiam sanctitatis addidit venerabiliorem. Nam ille pretiosissimus cinis gloriæ beatæ resurrectionis destinatus, ita ex tactu potentiori vernabat fragrantia, ut ex tritura solent prorsus redolere aromata. Excipit itaque theca

(31) Aliis *Jambertus*, ex abbate Augustinensi factus archiepiscopus an. 763. Theodori Vitam dedimus ad an. 690. De aliis egimus Sæculo sequenti ad an. 732, pag. 528.

(32) Papebrochius substituit pro hac voce, *capitolio*; sed capitolium passim mediæ auctores vocabant.

(33) Is Augustinum, ut omnes norunt in An-

A plumbea illa sacrosancta pignora attentissime pro gemmis optimis collecta; induitur præcipuis ornatibus; imponitur feretro a duobus quam leviter fratribus, verum non ea levitate effertur. Intonatur responsale præconium; procedit solemne collegium; invadunt electi quatuor fratres exponendum lucis ferculum; hæret humi gleba quasi radicata. Duplicatur auxilium; nituntur totis viribus cum precibus et octonis humeris vix assumitur; gravissime evehitur, et cum summo labore vix ad gradus presbyterii pervenitur. Ibi tandem omnium ferentium vel succurrentium conatus et robur concidit; onus præponderans omnes fixit: quoque plures successerant, eo inaniori nisu anhelantes velut exanimis reddidit. Jamque obruendi erant sua sarcina, cum tandem ad preces et lacrymas conversi, pectus tundere, indignitatem suam accusare, veniam poscere, emendationem vitæ spondere cœpere: tantum sanctus pateretur efferi se. His ille placatus votis, continuo fit levis, et ad principale altare locumque paratum gestatur a paucis, qui paulo ante non poterat a cunctis. Mirantur gaudenter Dei templum et Spiritus sancti habitaculum tam grave vacuis, tam suave devotis effectam. Reconditur itaque in dextro latere altaris in tumba parata, in qua a duobus tantum fratribus deponitur cum plumbea theca. Reliqui quoque quatuor supra nominati sancti sui successores et coepiscopi dum transferuntur, cujus essent meriti ex odoris virtute produntur; in quibus Dominum suavitatis perpetuam mansionem fecisse, sui que amoris incensum cremasse mota ipsorum sarcophagorum thymiamateria prædicare.

CAP. XXVIII. *Æthelbertus rex. Letaratus. Berta. Æthelberti regis laudes. Ecclesias fundat. Monasterium S. Augustini. Petri abbatis sanctitas. Ejus monasterii laus. Regis mors. Inter sanctos cultus.*—Translatum est etiam sanctus ac Deo amabilis rex Æthelbertus (33) apostolici templi ut primus conditor, ita perpetuus hæres et possessor, tertius quidem regum Anglorum, sed primus ascensor regni cœlorum; beatissimi quoque pontificis Letardi (34), cujus sacrosancta ossa majora abbas Vulfrius jam olim aureo scrinio assumpserat, reliquum autem corporis in sarcophago remanserat. Sed et venerabilis reginæ Bertæ agitur translatio pia, cum qua, et pro qua in fide Christi servanda, non timuit ipse Dei athleta in hac vastissima gentilitatis peregrinari ac manere barbarie. Jacebant in porticu beatissimi præsulis Martini, rex in dextro latere altaris ad parietem australem. Pontifex econtra in sinistro ad aquilonem, regina post regem. Illi

giam advenientem suscepit, a quo et ad fidem adductus est. Vide ipsius Augustini Vitam cap. 16, etc., sæc. XI, pag. 511.

(34) De eo plura inferius. Fuerat Silvanectensis in Belgica II episcopus, quem Berta, Chariberti regis Francorum filia, cum in Angliam venit Æthelberto nuptura, secum adduxit. Ejus festivitas infra dicitur mense Maio celebris

habebant altaria sua ad tumbæ suæ verticem. De beato Letardo dicuntur imposterum non posthabenda miracula. De Æthelberto nunc textum exigunt evidentissima per Angliam merita; scilicet quod Anglia credit Christo suum est. Quidquid protodoctor Augustinus sui que commanipulares evangelici in vinea et messe Domini profecere, salva præventrice Christi gratia, huic debetur primo, etc. Construxit per Augustinum Domini Salvatoris ecclesiam et archiepiscopatum in regia metropoli sua, ubi ipse Augustinus et omnes successores sui principaliter præsiderent; construxit et monasterium principale extra urbis muros, a fronte orientali, in honore principum apostolorum Petri et Pauli, ubi et rex et pontifex cum omnibus successoribus suis perpetualiter requiescerent. Orientalium autem Saxonum beatissimus Mellitus primus doctus et primus episcopus emicuit, quem huic genti auctor Augustinus dedit ac consecravit, qui sibi post in suum apostolatam tertius successit. Hic quoque Æthelbertus Dei amicus in ipsius provinciæ metropoli Lundonia ecclesiam apostoli Pauli, quæ usitate Paules-Berig appellatur, condidit, et ad hanc episcopium regaliter fecit ac provexit. Similiter Roffensis præsulatus, cum præsulari basilica beati Andreae apostoli, ab ipso principe primitus fundatus et sufficienter ditatus. Justissimum suoque nomine dignissimum suscepit Justum, quem inde Dorobernensis metropolis ab Augustino assumpsit quartum. Eligensis quoque monasterii ipse fundator in antiquis chartis legitur; quanquam etiam beata virgo Ætheldreda, post longam desolationem suam, hinc primatum mereatur. Hæc et alia inclyta vel pontificia vel monasteria, quantum liberalissimus rex et superni regni cultor amantissimus, cum cæteris minoribus oratoriis sublimaverit, non indiget exponi, quod re ipsa magis hodiètenus elucescit. Illud vero apostolicum domicilium, quo cum suo apostolo Augustino cunctaque successione, ut prænotatum est, ex decreto beati papæ Gregorii requiem hæreditaret, tanto scilicet præstantius nobilitare curavit, quanto specialius hoc sibi cum tot sanctis et excelsis divinitus prærogatum fore perpendit; foris hoc regiis amplificavit possessionibus, intus decoravit regiis ornatibus, regia libertate cum apostolica auctoritate perpetualis stabilivit sanctionibus.

Sunt chartæ, sunt privilegia ipsius æ tot primorum testimonio signata. Primum abbatem huic sacro contubernio a sanctis institutoribus suis electum præfecit Petrum (35), quem in sacra legationis obedientia martyrialiter mari submersum, et eiectionem æthereæ lucis radius singulis noctibus desuper affusus ostendit civem supernum, donec digniori loco habeat sepulcrum. Requiescit celebriter Bononiæ (36) in ecclesia canonicorum, ubi nuper factum prodigium videtur memorandum his adeo, qui ignotis

(35) De hoc Bollandus die 6 Januarii.

(36) Ea in urbe alteram olim sedem habebat episcopus Morinorum. Hodie Tervannensi episcopatu

sanctis derogant, in exemplum. Loci ædituus ipsius sanctum corpus de ecclesia eiecit in cœmeterium, indignatus in ecclesia honorari quem ipse nescisset, cum etiam nesciret quantus esset quem inhonorasset: qui cum censeret priores suos, qui sanctum sic honoraverant, errasse, suo potius captus est errore. Sequenti enim nocte cum lecto recubans arrogaret se magnifice fecisse, qui ecclesiam purgasset a tam ignobili funere, supervenit ei repente abbas in cuculla et cambutta visus manifeste. Quem increpans aspectu terrifico ac minaci: Adeone, inquit, placet tibi quod me de ecclesia projecisti? Interrogante ædituo exterrito quis esset: Abbas, ait, sum, nomine Petrus, qui asto Deo sanctus inter sanctos in cœlestibus: unde nunc scies quem elaboraveris ante destituere quam cognoscere. Insequitur minas effera multa, percutit ac percutit ipsa quam manu gestabat pastoralis virga, ferit caput, tundit latera, conquassat omnia membra; tandem, illo semimortuo et immobili relicto, divinus ultor abscessit. Cumque matutinæ usque in ortum solis morarentur sonitore damnato, nec esset qui pulsantibus et clamantibus aperiret, tandem infractis ostiis, ad contritum prorupere, auditaque ab eo querelosa causa, susceptum linteo exportavere, postera die mortuum in cœmeterio sepeliere de fratre gementes; sanctum vero de ipso cœmeterio honorifice receptum in ecclesia recondidere, tanto prodigio proditum gaudentes. Hujus fidei testis est hesternus abbas Scollandus, qui tunc aderat cum hæc recenter facta celebrarentur.

Hæc in beati regis Æthelberti memoraverim reverentiam, ne quis ejus præjudicet merita, quanquam ignorentur miracula; sed de ipso ac suæ habitationis cœnobio cætera solemnizet sermo. In proxima metropoli regnavit, hic requiescit; sic et evangelicus ejus genitor Augustinus ibi sedem, hic habet requiem; ibi est suus thronus, hic thalamus; utriusque ergo ecclesiæ sub Christo principatur; illam regit, hanc incolit, etc. Huc etiam suus post plurima lustra cohæres sacratissimus Dunstanus, ut cervus ad fontes aquarum crebris noctibus veniebat, et assuetas sibi visiones, et hymnos supernorum civium frequentabat. Qui hoc etiam fertur expertissime dixisse, quod ubicunque vel in ecclesia, vel in cœmeterio pedem vertisses, super aliquem sanctorum calcares, adeo locus plenus esset sanctorum. Nec vero magno caret sacramento, quod divinus Augustinus cum suis extra portam locum elegit, ab exitu mundano velut in exitu Israel de Ægypto, ut videlicet exiret cum Domino extra portam passo. Verum Æthelbertus migravit ad Dominum, mutato regno in cœlestibus, die vicesimo quarto mensis Februarii, anno imperii sui quinquagesimo sexto, adventus beati Augustini ad se, ac susceptæ Christianitatis vicesimo primo, Dominicæ autem Incarnationis

in tres dioceses diviso, episcopum proprium habet Bolonia qui suffraganeus est archiepiscopi Remensis.

sexcentesimo decimo sexto. « Qui, ut Bedæ verba ponamus, inter cætera bona, quæ genti suæ consulendo conferebat, etiam decreta illi iudiciorum, juxta exempla Romanorum, cum consilio sapientum constituit: quæ conscripta Anglorum sermone hactenus habentur, et observantur ab ea. In quibus primitus posuit, qualiter id emendare deberet, qui aliquid rerum vel ecclesiæ vel episcopi, vel reliquorum ordinum furtim auferret, volens scilicet tuitionem eis, quos et quorum doctrinam susceperat, præstare. » Prosequitur idem venerabilis historiographus altam genealogiam regis, ad quem lectorem mittimus. Ejus autem sanctitatis testis est antiquitas, veterumque sanctorum favens auctoritas. Quod scilicet antiquitas a primordio inter sanctos ipsius celebrata sit solemnitas. Quod nec amore, nec errore, nec temeritate ab aliquo inter tot sapientes et religiosos, ut credimus, præsumeretur, nisi ille vitæ puritate et cœlestibus indiciis dignus probaretur; cum filii sui alique successores, boni ac magnarum virtutum reges, tantum inter fideles defunctos memorentur: nec illum fidelis Beda primum Anglorum regum conscendisse regnum cœlorum scripsisset, nisi meritum didicisset. Nam et multos post eum celeberrimæ sanctitatis reges Anglia protulit et veneratur, etc.

CAP. XXIX. *Letardi sanctitas.*—Nunc beati Letardi exhibeantur induciæ. Dignus Deo antistes Letardus, præcursor et janitor venturi Augustini apparuit. prævenit hunc ut Lucifer solem; paravit ei viam, ingressum et locum ut ille pararet Domino. Prodigus ingentis animæ non timuit ferinam gentilium barbariem, sæculi principibus terribilem. Ipse Dei famulæ reginæ Bertæ, dum Æthelberto adhuc gentili Christiana a paterno regno Francorum mitteretur, dux, comes, doctor, servator ac totius pietatis instigator, etc. Quis digne æstimet quanta miracula post tot merita exhibuerit in vita, cujus tanta crebrescunt nostris temporibus post tot sui obitus sæcula, de quibus injuria est non memorare aliqua.

CAP. XXX. *Cæcam illuminat.*—Sub abbate superius memorato Vulfrico puellam a nativitate cæcam, ut ipse testis erat idoneus, ad ipsius sancti tumulum a parentibus deductam, Dei lucifer ignota prius luce donavit, et natalibus tenebris obvolutæ mundum cum sole attribuit.

CAP. XXXI. *Contractum erigit.*—In quadam Quadragesima mulier natum suum inolit in terga calcaneis contractum ad ejus tumulum deposuit, et hortatu nunnæ (37) religiosæ, quæ illum locum servabat, relicto misero, abscessit. Interea ad vespas hymnus Dei Genitricis *Magnificat anima mea*

(37) Eo nomine, etiam Anglorum leges sanctimonialem feminam designabant.

Dominum decantatur, et puer a naturalibus vinculis resolutus in clamore versatur. Solutis inversis calcaneis, extenduntur incurvæ tibie, fluxus de concreta carne ubertim eruentat pavementum, puer extensis lacertis sancti tumbam apprehendere contendit; mox in pedes erectus constitit. Populus ad clamorem pueri irrumpere certavit; sed numma ostium obdidit, donec fratres advenirent, et hymnum laudis pro miraculo decantarent: puer domum redit pedibus propriis qui advenerat alienis.

CAP. XXXII. *Ejus ope annulus amissus invenitur.*—Egregium artificem novimus abbatem Abbendonie (58) picturæ, sculpturæ et aurificii probatissimum, Speraver nomine. Is anulum reginæ Edgithæ, pretiosissimum perdiderat, quo ubique frustra quæsito, etiam spem omnem inveniendi perdiderat. Tandem ad sanctum Letardum, nam hic tunc apud sanctum Augustinum invitatus ab abbate Elstano operabatur, confugit, precibus et lacrymis quas angustia potentis depositi extorserat, ejus clementiam exposcit. Res mira! illico sibi annulus, ubi orabat, reluxit, ubi ille nunquam se posuisse, vel amisisse jurare innoxie poterat. Continuo rapit eum tanta admiratione et lætitia, quanta perdiderat desperatione et molestia; nec solus gaudebat, sed et omnes fratres tanti relatione miraculi festive lætificabat. Nec solum tanti beneficii memor exstitit, sed ut diutius hæc memoria perseveraret elaboravit. Ejus quippe et venerabilis reginæ Bertæ, quæ suæ peregrinationis est corona, imagines enormi magnitudine ac decore effigiavit, ac super ipsius tumulum solemniter erexit. *Sequuntur alia miracula quæ omisimus ad cap. 40.*

CAP. XLI. *Scollandus abbas obit.*—Igitur omnibus de veteri ecclesia sublatis, et in paratorem translationem reconditis, sæpe memoratus abbas Scollandus ipsam ecclesiam jam excidium minantem, jam ruere parentem diruit, et nova ibi ædificia usque ad ipsam porticum ac translationem præcluentissimi Augustini ejusque consortum attollit; verum hunc ulterius progredi superno nutu mors obviam vetuit. Prævenit autem faciem Domini pia elemosynarum cæterorumque bonorum actuum executione, et famosissimo archipræsule Lanfranco omnem ordinem obsequii persolvente, multis hunc lugentibus placido fine quievit. Præcessit uno die obitum regis Willelmi, qui condignum filium reliquit hæredem nominis et regni sui: cujus in ecclesia et sanctis provehendis sollicitum desiderium, quod gratuitæ Dei largitati ac si jam peractum ad remunerandum sufficit, successor ejus explevit uti primus libellus disseruit.

(38) Vetustissimum monasterium comitatus Berkeriæ ad Tamesis et Occæ confluentes.